

Inimesed toetavad vaid seda, mida nad loovad

Margaret Wheatley & Deborah Frieze

Sissejuhatavad read

“Hariduspõllul on suurte võimaluste aeg,” sõnas Koidu-Tani Jürisoo, Avatud Meele Instituudi eestvedaja 12. juunil Põltsamaa Noortekeskuses toimunud mõtteõhtul ning rõhutas: “ükski süsteem ei saa kunagi valmis, see liigub edasi”.

4 P ehk Pajusi, Puurmani, Põltsamaa valla ja Põltsamaa linna ühinemisele võiks samuti läheneda kui suurele võimalusele. Ühinemine suunab igas valdkonnas olemasolevat analüüsima, tugevusi üles leidma ning arengukohti julgelt lauale tooma (hetkeolukorra ülevaade leiad lisast 1). Haridusväljal toimuv kutsub ühiselt uurima, kuidas luua võimalused selleks, et iga piirkonna noor julgeb enesekindlalt ja õpihimulisena astuda laia maailma.

Hariduse ja noorsootöö töörühm koos kaasamõtlejatega on otsinud vastust küsimusele “Kuidas me saame luua tõelisel koostööl põhineva uuendusliku ja igat noort toetava haridus- ja noorsootöömudeli uues Põltsamaa vallas”? (mudeli loomisprotsessist loe lisast 2). Küsimus on suur, ent asetub tänasele haridusmaastikule, kus riiklikul tasandil pakuvad mõtteainet elukestva õppe strateegia¹ strateegilised eesmärgid. Üheks neist on muutuva õpikäsituse rakendumine ehk oluline on iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava keskkonna kujundamine kõigil

---

¹ Elukestva õppe strateegia, <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>

haridustasemetel ja -liikides². Arengukeskkonna loomisel on oluline roll kanda pädevatel ja motiveeritud õpetajatel ja koolijuhtidel (samal).

Huvi hariduse kvaliteedi ja õppimisvõimaluste mitmekesisuse üle on kasvanud ühiskonnas ja kogukonnas tervikuna ning seda üle kogu maailma. Esile on kerkinud mitmeid algatusi, nt Huvitav Kool või Alustavat Õpetajat Toetav Kool, mis kutsuvad aktiivselt kaasa mõtlema, mis on õppimise ja hariduse mõte tänases Eestis. Sageli ei pea "uuendusliku" egiidi all ise midagi välja mõtlema, vaid tasub õppida maailma kogemusest. Nii on valminud Tallinna Ülikoolis kogumik "Soovitused muutunud (uue) õpikäsituse juurutamiseks", mis sisaldab näiteid maailmakogemusest ja valdkonna parimatest praktikatest (2014)³. Soomes on käima lükatud ambitsioonikas haridusuuendusprojekt HundrEd, mille sihiks on leida üles maailma 100 inspireerivat haridusalgatusi. Selle loovjuht Saku Tuominen on öelnud: "Kui praegu on kool koht, kus peab käima, siis tulevikukool peaks olema selline, kus õpilastel on nii põnev, et see oleks nende päeva kõige ägedam osa". Kuidas Põltsamaa valla iga lasteaed, kool, noortekeskus, huvi- või hobikool võiks anda oma parima mitmekesise õpiteekonna kujundamiseks? Väljakutseks on julgelt esile tuua ja nähtavaks teha omanäolisust ja tugevusi, et siinse piirkonna tegevused paistaks kaugele.

Käesolev kokkuvõte toob esile soovitud piirkonna haridusvälja, huvitegevuse ja noorsootöö kujundamiseks, ent jätab edasise otsustamis- ja loomisvabaduse osapooltele endile. Tegemist on põhimõtete kogumikuna, millest võiks kujuneda suunanäitaja järgmisteks aastateks. Kutsume julgelt seda kogumikku täiendama, lihvima ja veelgi paremaks tegema. Nii on sul võimalus lisada siia oma ideid, ise midagi ära teha või julgustada kedagi mõnd ideed ellu viima. Kutsume märkama seda, mis juba on piirkonnas tehtud: pane julgelt oma head näited kirja ja julge rääkida enda heast kogemusest. Tuleviku loomine toimub tänases hetkes: seega on su sõnal ja teol kaalu. Koos saame kaasa aidata sellele, et iga noor kogeks oma õpiteekonda sedavõrd rikkalikuna, et ta julgeb jätkata eneseteostust oma kodukohas või astuda enesekindlalt laia maailma.

---

² Elukestva õppe strateegia

³ Vinter, K. (2014). Soovitused muutunud (uue) õpikäsituse juurutamiseks. Tallinna Ülikool

VISIOON

Põltsamaa on õppiv ja uudishimulik vald.

PÕHIMÕTTED

Meie piirkonnas õppiv ja tegutsev noor on julge katsetaja, avatud silmaringiga, empaatiline, algatusvõimeline, uudishimulik ja ettevõtlik. Ta astub maailma enesekindla, õpihimulisena ja teotahtelisena. Ta oskab töötada meeskonnas, luua seoseid, suhelda erinevate inimestega ning lahendada loovalt ettetulevaid probleeme. Ta väärtustab iseennast, on avatud uuele ning hindab piirkonna pärandit.

Meil on loodud suurepärased võimalused iga õppija arengu suunamiseks ning tema huvide ja võimete toetamiseks.

Igal meie piirkonna noorel on võimalus ja ligipääs mitmekülgsele, õppijakesksele ja maailmatasemel haridusele, mitmekesised võimalused huvide ja hobidega tegelemiseks. Teda toetavad oma tööd nautivad ja motiveeritud juhendajad.

Me püüdleme selle poole, et iga õppija, õpetaja, suunanäitaja või juhi eripära, tugevusi, arengutaotlusi märgataks.

Kogu Põltsamaa moodustab õppiva valla, kus noore ümber tegutsevad koostöös kool või lasteaed; huvikool, noortekeskus, teised organisatsioonid ning särasilmsed lapsevanemad, juhendajad, õpetajad.

MEID TOETAVAD TEGUTSEMISPRAKTIKAD

1. Igapäevane õppimine on huvitav, mitmekesine ja vaheldusrikas
2. Häid suhteid väärtustav ja turvaline õpikeskkond aitavad luua õppemeeleolu
3. Huvist lähtuv tegutsemine nii koolis kui ka väljaspool kooli
4. Õppimine ja vastastikune dialoog ühendavad erinevaid põlvkondi
5. Tõeliselt andekad, oma tööd nautivad juhid ja õpetajad
6. Julgeme nihutada õppimise füüsilist ruumi
7. Terve vald on omavahel ühendatud õpikeskkond
8. Kohalik omavalitsus on julgete arengute taganttõukaja, õpikeskkonna ja koolivõrgu tark kujundaja

1. Igapäevane õppimine on huvitav, mitmekesine ja vaheldusrikas

“Kõiki õppijaid ühte süsteemi polegi võimalik mahutada,” tõdes Koidu Tani-Jürisoo Mõtteõhtul, seega on meie võimaluseks paindlike õpivõimaluste loomine.

Paindlik lasteaiapäev sõprade ja juhendajatega sillutab teed edasisele õpiteekonnale. Iga õpiteekonda alustav laps õpib tundma iseennast, kaaslasi ning ümbritsevat keskkonda, saab eluks kaasa suhtlemisoskused ning oskused õppida nii üksi kui meeskonnas.

Katsetame ja vajadusel kasutame ebatraditsioonilisi õppevorme, erinevaid vahendeid ning kombineerime suhtluspõhist klassis õppimist targalt tehnoloogiliste vahenditega.

Projektõppe keskmes on elulised projektid, mis toovad huvipõhiselt kokku eri vanuses õppijaid ning lõpevad praktilise tulemiga. Projektid võimaldavad rakendada seniseid teadmisi praktikas, saada uusi, teha katseid, ehitada, saada tagasisidet.

Julgeme kasutada mitmekesiseid viise õpetamisel, sh õppimine klassiruumist väljas, õpireisid, õuesõpe, projektõpe, õppepäevad, õppijad õpetavad teisi õpilasi, individuaalõpe. Seome omavahel erinevad ained tervikuks ühendades erivanuselisi õppijaid. Meie looduskeskkond, jõgi, järv või mägi, pakub avastamisrõõmu igas eas õppijale.

Kasutame õppijakeskseid meetodeid, kombineerime neid ja loome uusi. Julgeme vajadusel käima lükata uusi algatusi, mis toetavad 21. sajandi õppijat. Valikute tegemisel otsime tuge uusimatest teadusuuringutest.

Soovitused:

- Katsetada paindlike õppetöö korraldamise viisidega, nt paindlikud tunniplaanid, leida alternatiive 45- minutilistele tundidele, koolikella kasutamisele; pikem paus, õues liikumise võimalus.
- Arengupäevad nii õpetajatele kui juhtidele, et ühiselt välja töötada õppetöö uusi mudeleid ja teisi õppimist toetavaid tegevusi.
- Mõjusate õpiprojektide ja uute algatuste nähtavaks tegemine kogukonnas ja Eestis laiemalt, nt õpiprojektide ja uute algatuste tunnustamisüritused.

-
-

Tsitaadid:

Noor vajab toetust, mõistmist, suunamist ja julgustamist oma päevas, kus tegeleb õppimisega, hobidega ja ka puhkab (Mõtteõhtul osaleja).

Koos sõpradega tuvalises keskkonnas targa juhendaja käe all kasulike leiutiste loomine (Mõtteõhtul osaleja).

Iseseisev õppimine oma ajakasutusega profiõpetajate toetusel (Mõtteõhtul osaleja).

Näited:

- Põltsamaa Ühisgümnaasiumis on avatud Gaia hariduse suund, mille koolipäeva rütm eristub hilisema alguse ja pika õuevahetunniga.
- Põltsamaa Ühisgümnaasiumi algklassides minnakse üle aineõpetuselt üldõpetusele ning numbriliselt hindamiselt sõnalisele õppimist toetavale tagasisidestamisele.
- Pisisaare ja Aidu koolid alustavad "Samm-sammult" programmi rakendamist, et toetada õpilaste sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut.

2. Häid suhteid väärtustav ja turvaline õpikeskkond aitavad luua õppemeeleolu

Õppimisel on oluline emotsionaalne ja sotsiaalne keskkond, mida iseloomustavad head sõbralikud suhted õppijaid ümbritsevate inimeste vahel. Õppimine leiab aset turvalises õpikeskkonnas, mis samas pakub positiivset pingutust ja väljakutset.

Õpetaja nihkub eemale ainsa autoriteedi ja teadja rollist, asetades ennast rohkem partneri, ülesandepüstitaja, julgustaja positsioonile. Õpetaja roll on jälgida, et keegi ei jääks kõrvale ega tõrjutuks. Õpetaja partnerid on ka õpilastuutorid, keda usaldatakse kaaslasid juhendama ja suunama (Vinter, Slabina, Heidmets 2015)⁴.

Püüdleme õpiruumi poole, mis oleks kiusamisvaba, erisusi märkav ja mõtestav. Oskame ja julgeme esile tuua inimest mitte toetavat käitumist.

Soovitus:

- Märgata ja tunnustada õpetajaid, juhte või kaasõppijaid, kes on oskuslikud heade suhete, turvalise õpikeskkonna ja õppimist toetava õppemeeleolu loomisel.

---

⁴ Kristi Vinter, Pille Slabina, Mati Heidmets. 2015. Õpikäsitus ja koolikultuur. <http://opleht.ee/2015/02/opikasisitus-ja-koolikultuur/>

- Õpetajate, juhtide, õppijate heaolu märkamine ja vaimse tervise eest hoolitsemine.
- Parandada tugiteenuste kättesaadavust (psühholoog, logopeed, sotsiaalpedagoog, eripedagoog). Iga 500 õpilase kohta 1 psühholoog⁵. Varajase märkamise toetamiseks kaaluda alushariduses juurdepääs psühholoogi teenusele.
- Eakohased rahulolu uuringud või muud tagasiside kogumise meetodid koolielu ja -kliima uurimiseks (võrdlevate andmete uurimiseks).
-

Tsitaadid:

Mulle meeldib õpetaja ja juhendaja, kes ei suhtle noorega nii, nagu noor oleks madalam (noorte Ideejahil osaleja).

Mul on mõtteid. Ma saan neid jagada. Ma saan mõtteid teostada, olen kaasatud. Mind kuulatakse (Mõtteõhtul osaleja).

Sallivust ja hoolivust pole üldse. Kiusamist on liiga palju (noorte Ideejahil osaleja).

Mulle meeldib õpetaja ja juhendaja, kes ei ole liiga karm, kes viskab vahepeal nalja ning kes ei suhtu meisse nagu me oleksime algklasside lapsed (noorte Ideejahil osaleja).

Errorivaba terviklik arengukeskus, kus noore tegevusel on mõte, kus ta kogeb eneseaustuse tõusu, kus ta on kaasatud ja teeb valikuid, kus ta õpib täisvereliste suhete keskel täisverelist elu ja järgimisvääraseid mudeleid/eeskujusid (Mõtteõhtul osaleja).

Näited:

3. Huvist lähtuv tegutsemine nii koolis kui ka väljaspool kooli

Igal noorel on võimalus tegeleda huvide ja hobidega, et igakülgset arendada oma andeid ja leida võimalusel üles oma "elu-kutse". Huvitegevuse võimalused on noortele ligipääsetavad (tasu, transport), nähtavad (info) ja mitmekesised, olgu selleks huviring koolis, huvikoolis või noortekeskuses. Noor saab tuge ja julgustust endale huvipärase tegevuse leidmisel.

Noortekeskus on noorte omaalgatus, ettevõtlikkust ja loovust ärgitav omanäoline loomelabor, kus noored ise saavad kujundada erinevaid tegevusi. Siin toimuvad tegevused on põnevad, uuenduslikud ja teedrajavad. Tänu paindlikkusele on võimalik

---

⁵ Tugispetsialistide erialaliitude poolt väljatöötatud soovitus.

kiiresti reageerida noorte vajadustele ja huvidele ning luua noortekeskseid tegevusi. Noortekeskus on sillaks välismaailmaga pakkudes võimalust osaleda rahvusvahelistes projektides. Noorte ideid julgustatakse teostama läbi noorteprojektide- ja algatuste, vabatahtlikku tegevuse ja kogukonnapraktika võimaluste. On võimalused laagrites ja malevates osalemiseks. Noortekeskuse unikaalne võimalus on jõuda noorteni, kes oma huvile sobivat väljendusviisi või koolivälisest tegevusest seni veel leidnud pole.

Soovitused:

- Huvihariduse ja üldhariduse koostöö võimendamine, nt julgemalt arvestada üldhariduskoolis huvikoolis osalemisega.
- Huviharidusele ligipääsu tagamine: koos spetsialistidega süsteemselt läbimõeldud transpordiskeem (nt lastevanematega koostöö, sõidutalongide süsteem jne): ringide tasude süsteem; tark huviringide korraldamine kogu piirkonnas, sh ringide korraldus ja juhendajate liikumine väljaspool tõmbekeskust.
- Jätkuv huviharidusvõimaluste tagamine huvikoolis, üldhariduskoolis ning kolmanda sektori organisatsioonide poolt.
- Kaaluda ühe huvikooli ehk vabaõppekeskuse loomist, mis ühendab olemasoleva kultuuri- ja spordisuuna ning panustada loodus-tehnika- ja täppisteaduste (LTT) valdkonna huvitegevuse-, hariduse edendamisele ning leida valdkonnale tugevad eestvedajad, partnerid ja toetajad.
- Noorteni jõudmine väljaspool tõmbekeskust, sh mobiilse noorsootöö võimaluste pidev rakendamine.
- *Makerspace*-laadse (avalik töökoda) võimaluse loomine, et noored saaksid käima lükata omaalgatuslikke projekte, millesse kirega sukelduda. Noored ise võtavad vastutuse oma eesmärkide seadmise, õppimise eest ning neid toetatakse sellel teekonnal.
- Noorte suurem kaasamine nõuande- ja otsustusprotsessidesse, nt noorte kaasamine noortega töötavate asutuste juhtimisse, noorsootöö projektide rahastuse jagamisse, noorte osaluskogu loomine omavalitsuse juurde.

Tsitaadid:

Noortel peab olema erinevaid huviharidusega tegelemise võimalusi (Mõtteõhtul osaleja).

Ei ole piisavalt huviringe, hobid on kallid (noorte Ideejahil osaleja).

On korralik noortekeskus ja inimesed, kes tahavad/oskavad seda vedada (Mõtteõhtul osaleja).

Palju erinevaid võimalusi. Välismaalased. Koos olla, midagi koos teha, õpiks samal ajal keeli (noorte Ideejahil osaleja).

Tuleks rohkem ise noorte juurde minna (Mõtteõhtul osaleja).

Näited:

- Põltsamaa Ühisgümnaasium võimaldab teatud ainetes õpilasel õppekoormust vähendada, kui õpilane õpib ainet süvendatult huvikoolis.
-

4. Õppimine ja vastastikune dialoog ühendavad erinevaid põlvkondi

Õppijateks on noorte ümber olevad täiskasvanud, kellel on võimalus erinevates õpitegevustes osaleda ning ise välja pakkuda tegevusi, projekte, algatusi millest võiks noored osa saada.

Soovitused:

- Kõikidele linnakodanikele avatud avalikud loengud koolis, huvikoolis või noortekeskuses.
- Täiskasvanud pakuvad välja reaalse eluga seotud projekte ning pakuvad tuge nende elluviimisel.
- Täiskasvanute õpiklubi ehk Vanemate kool, mille teemad on seotud noorte arengu toetamisega, nt noorte vaimne tervis, aju ja õppimine, arengupsühholoogia, teaduslike uuringute tutvustamine.
- Töö ja elukutsega seotud valikute toetamine, nt elav raamatukogu, kus raamatute asemel laenutatakse pärisinimesi.
- Uute perede saabumisel tutvustada erinevaid õpivõimalusi piirkonnas ning kaardistada lastevanemate valmisolekut panustada õpitegevuste kujundamisse.

Tsitaat:

Kool ja kodu peaks moodustama ühtse perekonna, mille eesmärk on vaimselt ja füüsiliselt terve inimene. Mõtteõhtul osaleja

Näited:

5. Tõeliselt andekad, oma tööd nautivad juhid ja õpetajad

“Tavapärase klassi ees seletava õpetaja asemel tuleb kasutusse mitmekesine arsenal didaktilisi võtteid, mis üldjuhul sisaldavad rohkem õpilase osalemist, õppurite ja ka õpetajate koostööd, iseseisvat otsimist ja otsustamist.” (Vinter, Slabina, Heidmets 2015)⁶.

Siinsed õpetajad, juhendajad ja juhid on loovad, pädevad ja uuendusmeelsed. Nad annavad endast parima, et mõista noori, märgata nende eripära ja toetada iga õppija arengupüüdlusi. Nad innustavad õppijaid ja oma kolleege. Nad on ise õpihimulised õppijad, julged katsetajad ja uuenduslike tööviisidega eksperimenteerijad. Hinnatud on õpetajate ja juhtide omavaheline koostöö, koosõppimine ja koosõpetamine⁷. Nad on ennastjuhtivad, teadlikud oma ressursidest ja jõuvarudest. Juhid otsivad uusi lahendusi kaasates partnereid, vilistlasi, rahastajaid.

Põltsamaa vald on atraktiivne ja kutsuv ka väljaspoolt piirkonda tulijaile, kes soovivad olla osalised uuendusliku haridusruumi kujundamisel ja näevad siin häid võimalusi oma professionaalseks arenguks ja eneseteostuseks.

Soovitused:

- Koosõppimise ja -loomise toetamine. Õpitakse kolleegidelt ja kolleegidega koos, nt õpetajate ülevallaline õpikogukond või häkaton⁸, mis toetab koostööprojektide ja ühiste õppekavade arendamist, teineteise kogemustest õppimist. Võimaldada aega koosplaneerimisele või koosõpetamisele. Juhtide klubi (koos eri valdkonna juhtidega õppimine ja aktuaalsete probleemide lahendamine).
- Toetatakse enesetäienduskursustel osalemist väljaspool piirkonda, nt Innove, Tallinna Ülikooli Innovatsioonikeskuse, Tartu Ülikooli koolitused.
- Luuakse piirkonna õpetajaid ja juhendajaid ühendav innovaatiline meistriklasseprogramm “Meistrilt meistrile”, kus koolitusteemad kasvavad välja õpetajate

---

⁶ Kristi Vinter, Pille Slabina, Mati Heidmets. 2015. Õpikäsitus ja koolikultuur. <http://opleht.ee/2015/02/opikasisitus-ja-koolikultuur/>

⁷ Slabina, P. (2017). Koostöine õpetamine. <http://opleht.ee/2017/05/koostoine-opetamine-ajavoit-ja-paremad-tulemused/>

⁸ Häkaton ehk innovatsioonitalgud ehk intensiivne arendusprotsess ideest prototüübini, <https://teenusedisain.info/uuenduslikud-tooviisid/>

arengusoovidest ning koolitusi viivad läbi teised õpetajad (nt koostöös Tallinna Ülikooli HIK'i Meistrite programmiga).

- Tunnustatakse õpetajaid ja juhendajaid. Luuakse teatud fookusega kategooriad, nt aasta uuendaja, aasta koostöö tegija, aasta õppija, aasta noorte innustaja. Aasta õpetajal/juhendajal on võimalik soovi korral võtta 3-6 kuuline tasustatud puhkeaeg/*sabbatical*.
- Korraldatakse õppereise teistesse Eesti haridusasutustesse või välismaale, sh kasutades juba olemasolevaid rahastusvõimalusi (nt Innove).
- Alustavate õpetajate toetamine, nt koostöös algatusega "Alustavat õpetajat toetav kool".
- Vaadatakse regulaarselt üle tasustamise põhimõtted kõikidel haridustasemetel.
-

Tsitaadid:

Mulle meeldib õpetaja ja juhendaja, kes ei hakka kohe karjuma, kui midagi valesti läheb (noorte Ideejahil osaleja).

Mulle meeldib õpetaja ja juhendaja, kes on mänguline (noorte Ideejahil osaleja).

Kuidas teha nii, et kooli ümber on rahulolev keskkond, kus koolijuht, õpetaja jaksab? Koidu Tani-Jürisoo

Näited:

- Innove projekt „Professionaalsete õpikogukondade loomine Põltsamaa Ühisgümnaasiumis“ 2016-17 õppeaastal.

6. Julgeme nihutada õppimise füüsilist ruumi

Õppimist toetab hubane, soe, valgusküllane, kaasaegne füüsiline keskkond. Samas muutub olulisemaks paindlik ruumikasutus. "Enam pole vaja sirgete pingiridadega nelinurkseid klassiruumi, koolikeskkond peab ennekõike pakkuma võimalusi rühmatöök, aga ka omaette olemiseks ja rahulikuks süvenemiseks. Õppekeskkond saab kõikidest koolis asuvatest ruumidest, sh koridorid, söökla, direktori kabinet (Vinter, Slabina, Heidmets 2015)⁹.

---

⁹ Kristi Vinter, Pille Slabina, Mati Heidmets. 2015. Õpikäsitus ja koolikultuur. <http://opleht.ee/2015/02/opikasisitus-ja-koolikultuur/>

Ruume saab lihtsate vahenditega ümber seada, et toetada õppimist grupis, individuaalset keskendumist või tulemuste esitlemist jne. Taaskasutusmaterjalid võivad leida füüsilise keskkonna kujundamisel oma koha.

Soovitused:

- Koridoridest saavad näitusepinnad õpitulemuste nähtavaks tegemisel.
- Koolis on erinevad mängu- või tegevusnurgad, aga ka koht, kus vajadusel üksi olla.
- Õppijate kaasamine füüsilise keskkonna kujundamisse, nn *makerspace*, kus olemasolevatest vahenditest disainitakse õppimist toetavaid füüsilise esemeid, nt padjad, riiulid jne

Tsitaadid.

Koolis vaikne nurk, kus olla (Mõtteõhtul osaleja).

Erinevate tubadega, praktiline, kus meeldib käia. Näitus - installatsioon - filmistuudio (noorte Ideejahil osaleja).

Näited:

7. Terve vald on omavahel ühendatud õpikeskkond

Kool on üks osa elavast süsteemist ja kogukonnast. Kooli ümbritsev keskkond on rikkalik ressursikeskus. Kooli ja kogukonna vaheline dialoog ja sünergia toetab õppimise liikumist senistest keskkondadest väljapoole.

Õppimise kohtadeks on seega muuseumid, raamatukogud, ettevõtted, vabaühendused, loovettevõtjad, huvikoolid, noortekeskus, bussijaam, kauplused, teised valla asutused. Teisisõnu, kujunevad õpikeskkondade võrgustikud, mis on hübriidsed, omavahel "risttolmlevad", vastastikku rikastavad ja arendavad (V-R.Ruus)¹⁰. *Education Cities* on üks haridusuuendus, mille keskmes veendumus, et nii kool kui linn saavad vastastikku teineteiselt õppida¹¹. See eeldab omavahelist julget koostööd ning ühisprojektidega katsetamist.

---

¹⁰ Viive Riina Ruus, *Muutunud õpikäsitus*, <http://loovharidus.ee/muutunud-opikasitus/>

¹¹ <https://hundred.org/en/projects/education-cities-aaccd0a8-9a9d-4413-9cd8-7581e51127e0>

Soovitused:

- Kaks korda aastas on avatud projektikonkursid, kuhu oodatakse eri valdkondi ühendavaid õpi- ja koostööprojekte. Loodud on laiahaardeline pädev komisjon, kokku lepitud rahastamise põhimõtted. Projektide kirjutamine ja esitlemine on võimalikult lihtne. Igal aastal on oma kindel teema, kus võetakse fookusesse hetkevajadused, nt loovprojektid, liikumisprojektid, eluks vajalike oskuste arendamine jne.
- Vallaülene valikainete nädal, kus iga kool pakub välja oma õppeprogramme ja toimub üldine registreerimine.
- Linna infrastruktuuri analüüsimisel lähtuda sellest, kuidas erinevad asutused moodustavad ühendatud õpikeskkondi ning vajadusel tuua asutusi ühisesse hoonesse.
- Kujundada erinevate hoonete vahelisi nn "õpikoridore", kus õppijatel oleks turvaline liigelda.
- Põltsamaa linnas kujuneb omanäoline "õppelinnak", mis ühendab erinevaid asutusi sisuliste tegevuste kaudu (nt ühendades kooli, raamatukogu, õuesõppe õpipesad). Linnaruumist kujuneb õpikeskkond.
-
-

Tsitaadid:

Koostöö ühise eesmärgi nimel - parima hariduse võimaldamine, millesse on kaasatud kõikvõimalikud kogukonna asutused (Mõtteõhtul osaleja).

Koolis on äge siis, kui tuletõrjeõppus on (noorte Ideejahil osaleja).

Näited:

- Põltsamaa Ühisgümnaasium korraldab 5. klasside õpilastele õppepäeva „Esimese sinimustvalge lipu õmblemine Põltsamaal“, millesse on kaasatud mitmed Põltsamaa asutused. Lisaks Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilastele on kutsutud osalema õppepäeval ka piirkonna koolide õpilased.
- Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilastele keemia õpikojad ettevõtete Felix ja E-Piim laborites.

8. Kohalik omavalitsus on julgete arengute tagantõukaja, õpikeskkonna ja koolivõrgu tark kujundaja

Õpikeskkonna ja- võimaluste kujundamine on igapäevane ja pidev protsess, kuhu saavad panustada erinevad osapooled.

Sageli on füüsilisest keskkonnast olulisimad omavahelised usalduslikud suhted. “Kuidas kohtuda päriselt?” küsis Koidu Tani-Jürisoo Mõtteõhtul. Millised koostöövormid võimaldavad ühise eesmärgi nimel tegutseda? “Innovaatorid asuvad julgelt tegutsema, et luua mõtestatud õpiruume – tunnetades arenevat tulevikku, õppijate vajadusi ja maailma muutuvat nägu. Nad ei oota trende, vaid loovad neid ise. Nad küsivad pidevalt: „Mis on see koht, kus ma tahaksin õppida?” Ja seejärel loovad need kohad (Jeedas 2017)¹².

Kohalik omavalitsuse ülesanne on olla hariduselu üldine koordineerija, kes toetab koostööd erinevate osapoolte vahel, hindab valdkonnas toimuvat, julgeb toetada uuenduslikke ja sisulisi arenguid õpiruumi kujundamisel.

Soovitused:

- Tarkade Kogu käivitamine, kelle ülesanne on anda teedrajavad suunad haridusruumi strateegiliseks kujundamiseks, anda nõu esilekerkivate valikute tegemisel ning suunata tulevikku vaatavate otsuste tegemist, sh hinnata käesolevatest põhimõtetest lähtumist.
- Innovatsiooni- või loomelaborid, kus eri valdkonna inimesed arendavad ideid, mis kujundavad tuleviku õpikeskkondi; tutvustatakse käimasolevaid projekte või algatusi, jagatakse kogemusi, tugevdatakse omavahelisi suhteid, aidatakse arendada koostööprojekte jne.
- Siinse piirkonna tugevuste, erisuse teadlik ja pidev kommunikeerimine piirkonnas ja väljaspool piirkonda, sh õpivõimaluste, huviringide ja noorsootöotegevuste esiletoomine erinevates kanalites.
- Ühisvalla haridusnõukogu käivitamine, kelle ülesanne on haridusruumi üldiste arengute kujundamine, analüüsimine, ettepanekute koostamine koostöös revisjoniga.
- Kaasav hariduseelarve, kus osa eelarvest on suunatud koostööprojektide arendamiseks ja elluvimiseks ehk valdkonnas tegutsejatel on võimalus saada rahastust õpivõimaluste loomiseks, mille valikus saavad osaleda kõik piirkonna kodanikud, sh noored.

---

¹² Jeedas, P. (2017). Püha Graali otsimine – innovatsioon hariduses, <https://ec.europa.eu/epale/node/31546>

- KOV otsustab õpilaste prognoosist, õppekohtade vajadusest ja KOV võimalustest lähtuvalt koolivõrgu ümberkorraldused.

-

Tsitaat

See on esimene kord, kui me sellises ringis kokku saame (Arutelul osaleja).

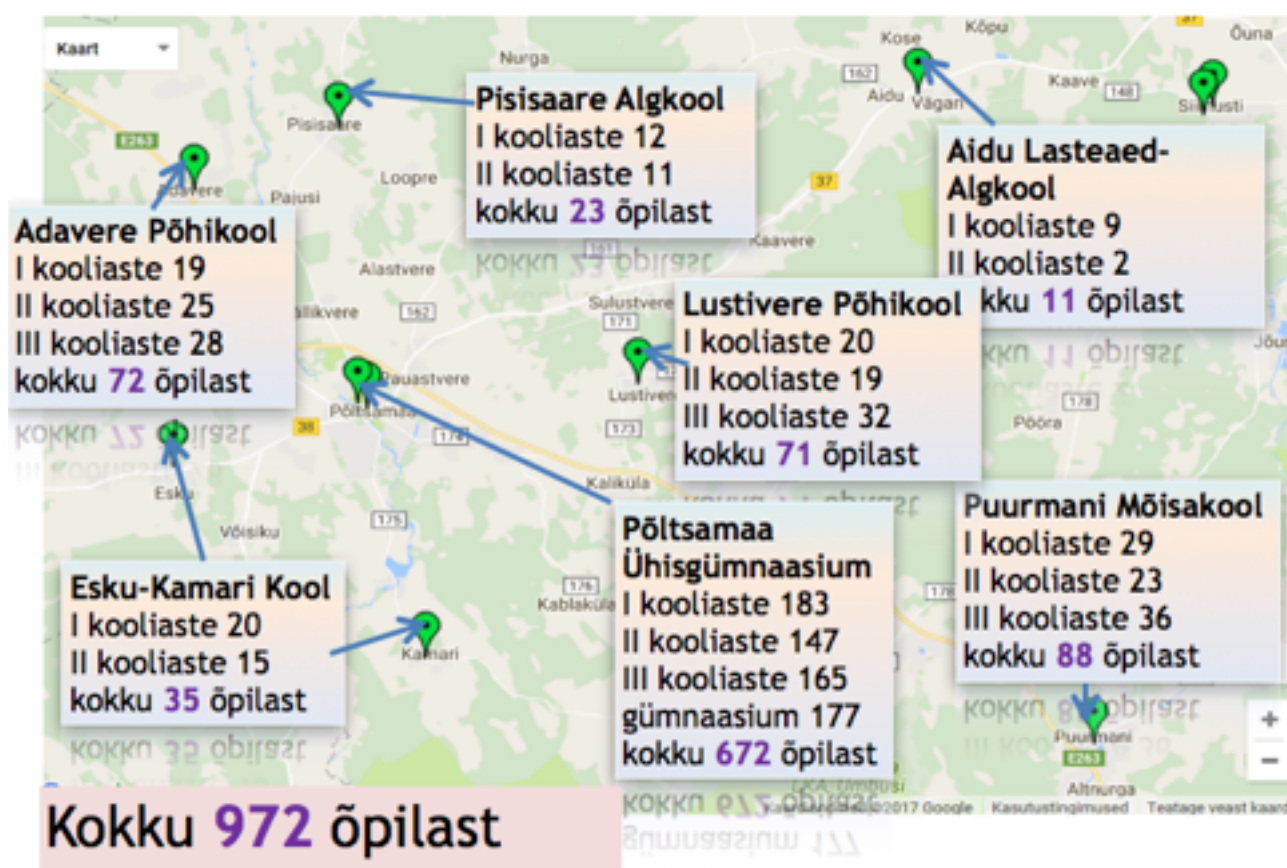
Näited:

Tulevik kuulub õppijatele mitte teadjatele.
(Richard Leider)

Kust asuda teele: tänane haridus- ja õpiruum ühinevas vallas

Tänane olemasolev haridus- ja õpiruum on välja kujunenud oludes, kus 4 KOV toimised eraldi. Täna haridusvälja hetkeolukorra kirjeldamiseks võib tuua välja järgmist (Kadri Suni 2017¹³):

- alusharidust pakuvad Adavere Põhikool (3 rühma, 36 last), Pisisaare algkool (1 rühm, 17 last), Aidu lasteaed-algkool (1 rühm, 19 last), Põltsamaa Lasteaed Tõruke (11 rühma, 178 last last), Põltsamaa Lasteaed Mari (6 rühma, 106 last), Lustivere Põhikool (2 rühma, 29 last), Esku-Kamari kool (3 rühma, 32 last), Puurmani lasteaed Siilipesa (4 rühma, 70

last).

- üldhariduse hetkeseisust annab ülevaate eelolev joonis.

¹³ Ülevaade hetkeolukorrast, 8. mai, arutelu: <http://poltsamaa.kovtp.ee/hariduse-ja-noorsootomudeli-loomise-kaasamisprotsess>

- õpilaste arvu vähenemine: 2011. aastaga võrreldes õpib 2016. aastal 4 KOV peale kokku 159 õpilast vähem. 2023. aastal alustab 1. septembril tänastes 4 KOV-s kooliteed 31 õpilast vähem kui 2017. aastal. Võrdluseks, Puurmanis I kooliastmes (1.-3. kl.) õppis 29 ja Esku-Kamari Koolis kokku 35 õpilast 2016. aastal.
- klassikomplekti täituvus põhikoolis on muutumises: aastal 2010 oli Pajusi vallas täituvus 9,4; 2016. aastal on näitaja 7,0; Puurmanni vallas oli 2010 aastal näitaja 11,2, 2016. aastal 9,0; Põltsamaa linnas oli 2010. aastal täituvus 19,9, mis on 2016 aastal mõnevõrra langenud (19,0); Põltsamaa vallas oli 2010. aastal täituvus 12,0 ja 2016. aastal 4,1;
- piirkonnas on üks avatud noortekeskus: Põltsamaa noorte- ja elukestva õppe keskus. Logiraamatu andmetel toimus 2016. aastal 10791 osalust. Sellest avatud noortetoas oli 6348 osalust (avatud 225 päeva): Põltsamaa linnast 3503 ja mujalt 2845 osalust. Perioodi vältel külastas noortekeskust 664 noort. Koolide, külakeskuste juures on noortetoad, kus ka Põltsamaa noortekeskuse noorsootöötajad käivad tegevusi läbi viimas.
- põhihariduse õpilaste osalemise määr huvikoolides: Põltsamaa linnas on osalemise määr 2015-2016 jäänud enam-vähem stabiilseks (50%), aastal 2016 Puurmani (22%), Pajusi (17%) ja Põltsamaa vallas on märgata langustendentsi (14%).
- huvitegevuse võimalusi (ringid, trennid üldhariduskoolides, rahvamajades, MTÜde eestvedamisel toimuvad) pakutakse: LTT (loodus, tehnika, täppisteadused) 18, sport 22, kultuur 41.
- Huvihariduse võimalused ehk registreeritud õppekavad: LTT 0, sport 5 (Põltsamaa Spordikool), kultuur 18 (Põltsamaa Muusikakool ja Põltsamaa Kunstikool).

Õpilaste vähenev arv kergitab koolide pinnakasutusindeksit (m² õpilase kohta, vt allpool Tabel 1). Koolimajade ülalpidamist puudutavad küsimused tõusetuvad lähiaja arutelukohaks: kas pinnakasutuse ebaotstarbekus, palju ruutmeetreid õpilase kohta, suured majanduskulud, võivad hakata piirama hariduselu sisulist arengut? Pooltühjade koolimajade ülalpidamine on kulukas ning ebamõistlik, piirates seejuures omavalitsuse võimalusi investeerida hariduse kvaliteedi hoidmisele ja tugevdamisele, uute algatuste käivitamisele, huviharidusvõimaluste või noorsootöötajate kättesaadavusse või edasiarendamisele. Tõhususe näitajad, optimeerimine ei saa olla eesmärk omaette. Kõigile lastele ei sobi suur kool. Piirkonna lapsevanemale peab jääma võimalus valida erinevate omanäoliste koolide vahel.

Tabel 1: Koolide pinnakasutus

2016/17. õa-l kõigis tavaüldhariduskoolides ühe õpilase kohta ilma sporditaristu, õpilaskodu ja abihoonete pinnata, ei sisalda HEV koolide andmeid

Ruutmeetrit õpilase kohta	Keskuse kool	Maakool	Koolide arvu jaotus	Põltsamaa uue valla koolide pinnakasutus (ruutmeetrit õpilase kohta)
Alla 10	118	43	32%	
10–14	44	61	21%	Põltsamaa Ühisgümnaasium 12,6 Eesti keskmine 14,1
15–19	8	59	13%	
20–29	9	83	18%	Lustivere Põhikool 24,7 Puurmani Mõisakool 28,3
30–39	2	32	7%	Pisisaare Algkool 31,2 Esku-Kamari Kool 31,4 Aidu Lasteaed-Algkool 35,4
40–49	1	19	4%	
50–59		7	1%	Adavere Põhikool 52,3
60–69		4	1%	
70–79		3	1%	
80–89		3	1%	
90–99		1	0%	
100 ja enam		4	1%	
Üldkokkuvõte	182	319	100%	

Allikas: infograafika Õpetajate Lehe 1. septembri artikli „Hiidkoolimajad õgivad valla raha“ juures <http://opleht.ee/2017/09/hiidkoolimajad-ogivad-valla-raha/> (lisatud uue Põltsamaa valla koolide andmed Haridussilmast)

Loomisprotsess

Mudeli loomise algne juhtküsimus oli: kuidas me saame luua tõelisel koostööl põhineva, uuendusliku ja igat noort toetava haridus- ja noorsootöömudeli uues Põltsamaa vallas? Mudel võib olla sõna, väide, mõttekonstruktsioon, asi, ese, teooria, hüpotees, formaliseeritud keel vms¹⁴.

Mudeli loomiseks loodi 2017. aasta kevadel hariduse ja noorsootöö töörühm järgmises koosseisus:

Töörühma juht - Kadri Suni, Põltsamaa Linnavalitsuse haridus- ja kultuurinõunik

Karmen Maikalu, Põltsamaa Ühisgümnaasiumi psühholoog

Silja Peters, Põltsamaa Vallavalitsuse haridus- ja kultuurinõunik

Kaare Pöder, Aidu Lasteaed-Algkooli ja Pisisaare Algkooli direktor

Kaija Raud, Puurmani Vallavolikogu liige

Merike Sumla, Pajusi vallasekretär

Töörühma ülesandeks oli kaardistada 4 omavalitsusüksuse haridus- ja noorsootöösutusi, koostöövõimalusi ja hetkeolukorda valdkonnas. Mudeli loomiseks kaasati erinevaid osapooli ning viidi ellu järgmised kohtumised:

- 1) **Arutelu** (koolide, lasteaedade juhid ja õppealajuhatajad, KOV volikogude hariduskomisjonide juhid, ühinemist ettevalmistava hariduse- ja noorsootöö töörühma liikmed ning omavalitsuste juhid, huvijuhid), 8. mai, millel osales 30 inimest.
- 2) Noorte **Ideejah**t, 22. mai, milles osales 15 noort. Puurmani 7.-9. klasside noored viisid läbi Ideejahi omas piirkonnas (15 osalejat).
- 3) Lastevanemate, juhendajate, noorsootöötajate **Mõtteõhtu**, 12. juuni, milles osales 28 inimest.
- 4) **Tarkade kogu** (Põltsamaa haridusruumist hoolivad, süsteemset pilti hariduse või kohaliku elu korraldamisest evivad inimesed: Anzori Barkalaja (Tartu Ülikooli haridusuuenduskeskuse juhataja), Heldur Meerits (Põltsamaa Ühisgümnaasiumi Toetusfondi looja), Margus Timmo (Setoma Valdade Liidu juhatuse esimees), Annika Kallasmaa (kooli lapsevanemate kogu eestvedaja), Triin Pärna (Türi Vallavalitsuse

---

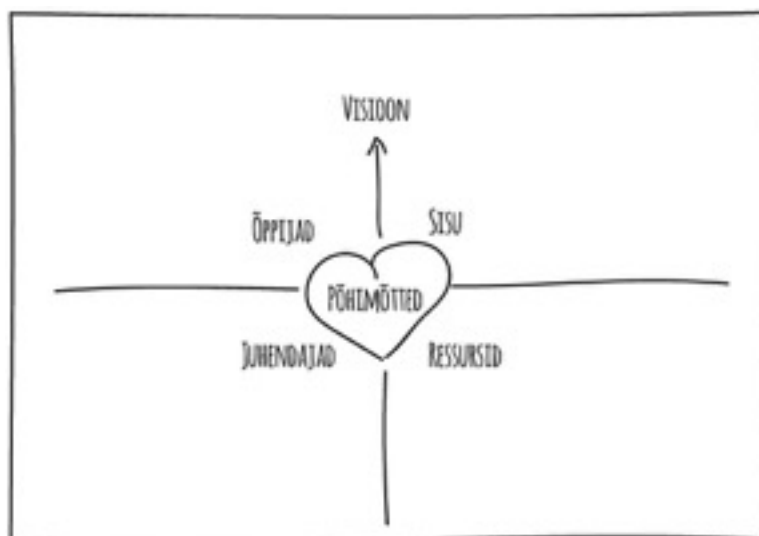
¹⁴<https://et.wikipedia.org/wiki/Mudel>

haridus-, kultuuri- ja sotsiaalosakonna juhataja), Heidi Paabort (Avatud Noortekeskuste Liidu tegevjuht), Rivo Noorkõiv (Põltsamaa valla ühinemise konsultant). (7 osalejat)

Protsessi läbiviimisel toetuti järgmistele põhimõtetele:

- julgustame heade ideede jagamist ja suurelt mõtlemist;
- toetame sisukaid ja koostööd soodustavaid vestlusi;
- suuname heade näidete, tugevuste ja potentsiaali esiletoomist

Käesoleva mudeli loomisel võeti aluseks OECD¹⁵ Innovatiivsete Õpikeskkondade mudel,

kus õpikeskkonna kujunemisel võetakse arvesse järgmisi tegureid: õppijad, juhendajad, sisu ja ressursid. Antud mudelit täiendasime kahe fookusega: uurida soovitud tulevikku ehk luua visioon tuleviku haridus ja noorsootöök ning sõnastada põhimõtted soovitu saavutamiseks. Visioonisead aluseks oli hariduse planeerimise raamistik - *Vision Backcasting Framework*¹⁶, mis julgustab õppimise ja hariduse kujundamisel küsima: miks me teeme, kuidas ja kellele ning selgelt läbi mõtestama, millise hoiaku, suhtumise, oskustega inimest me soovime kujundada.

Kokkuvõttes oli mudeli loomisel, sh arutelude fookuses, järgmised juhtküsimused:

- milline on igat noort toetav õpi- ja arengukeskkond Põltsamaal?
- milliste oskuste ja hoiakutega noori me ette valmistame, et nad elus hästi hakkama saaksid?

¹⁵ Innovative Learning Environments, 2013. OECD, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oeed/education/innovative-learning-environments_9789264203488-en#page14

¹⁶ <http://kaospilotshop.bigcartel.com/product/vision-backcasting-framework>

- millised põhimõtted toetavad piirkonnas õppimist? mille järgi saame aru, et siin tehakse tähenduslikku ja ägedat?
- millised õpetajad/juhendajad arengukeskkonda loovad? kuidas nad töötavad ja õpivad? milline on juhtimise roll?
- millised on soovitatavad sisulised tegevused järgmiseks 5 aastaks: mida hoida, mida edasi uurida?
- milliseid ressursse me vajame? Millised struktuurid toetavad piirkonnas õppimist, huvialast tegevust?

Arutelude tulemused analüüsiti ja tõlgendati koostöös tööühma liikmetega ning võeti aluseks soovitusliku mudeli loomisel. Mudeli loomist on aidanud ellu viia kaasamispraktikud Piret Jeedas ja Kati Orav (Ruumiloojad MTÜ).